

Infoähky ja tietoyhteiskunnan muut vaikutukset tietotyön sankareiden haasteina

Jussi T. Koski: Infoähky ja muita kirjoituksia oppimisesta, organisaatiosta ja tietoyhteiskunnasta. Gummerus 1998

Tietoyhteiskuntakeskustelua leimaa tavaton innostuminen uudesta teknologiasta. Keskustelussa on vahvasti sarjakuvien gee whizz eli voi hurja -ilmiön piirteitä: innostuminen perustuu ennen muuta teknologian uutuusarvoon. Tämä koskee myös suomalaista koulutuskenttää ja opetushallintoa.

Jussi T. Koski kirjoittaa tietoyhteiskuntakehityksen ulottuvuuksista ja vaikutuksista kriittisesti laajan materiaalin pohjalta. Hän osoittaa poleemisesti ja kärjistäenkin, että kehitys tukee joitakin arvoja ja rakenteita ja on uhka joillekin toisille. Hän käy ajateltua keskustelua eturivin tietoyhteiskuntatutkijoiden kanssa.

Koski esittelee mm. Michael Marienin käsityksiä tietoyhteiskunnan tulevaisuudesta. Marien ei pidä lainkaan selvänä, että kehityksen myönteiset vaikutukset ovat kielteisiä vaikutuksia merkittävämpiä. Marienin top ten -lista tietoyhteiskunnan kirouksista huipentuu informaation liikatarjontaan. Lähes yhtä pahoja ongelmia ovat demokratiaan, työllisyyteen ja syrjäytymiseen liittyvät vaikutukset.

Myös Koski pitää informaatian ylitarjontaa tietoyhteiskuntakehityksen vaikeimpana ongelmana. Näin pitänee tulkita infoähky-sanana valinta kirjan nimeksi. Tällaista tärkeysjärjestystä voi perustellusti myös arvostella, mutta infoähkyn problematiikka on joka tapauksessa hyvin kiinnostava. On helppo yhtyä Kosken näkemykseen, että infoähky on yksi aikamme vähiten tutkituista ongelmista.

Infoähkyongelman takana on informaation kasvava tarjonta. Sekä työssä että vapaa-aikanamme meidän on kohdattava ja käsiteltävä enenevä määrä informaatiota. Henkilökohtainen ja ammatillinen selviytymisemme riippuu kyvystämme käsitellä informaatiota. Kamppailu kasvavan tietotulvan kanssa aiheuttaa stressiä, tyytymättömyyttä ja uupumusta työssä ja jopa fyysistä pahoinvointia.

Infoähkyongelma kohtaa eri väestöryhmiä eri tavoin. Tilanne on samanlainen kuin fysiologisen ähkyn suhteen: toiset ähkyvät, toiset elävät puutteessa. Koski kuvaa ongelmaa mm. opetuksen, yliopistojen, yritystoiminnan, hallinnon ja politiikan maailmoissa. Erityisesti liikutaan tietotyön sankareiden arkipäivässä. Kenties juuri tästä syystä infoähky näyttäytyy Koskelle esimerkiksi syrjäytymistä tärkeämpänä.

Eroista huolimatta tietoyhteiskunnan ihmisen jokapäiväinen kokemus muistuttaa - kuten Koski sattuvasti kuvaa - maalaispojan vierailua British Libraryssa: hyllykilometrittäin informaatiota yllä, alla ja sivuilla - minä tahdon äidin luokse kotiin! Informaatiosta on mahdollista säästää vähemmän ja vähemmän.

Koski kuvaa infoähkyongelmaa mm. lainaamalla David Lewisiä, jonka mukaan informaatiouupumus saattaa tietotöissä johtaa analyysiparalyysiin, kyvyttömyyteen tehdä päätöksiä. Infoähky johtaa usein myös helppoihin tiedollisiin ratkaisuihin, joissa maailman monimutkaisuus suljetaan ajattelun ulkopuolelle.

Paavo Haavikko kuvaa asiaa ironisesti: "Suomi on jo suuresti ottaen melko pitkälti tiedollisen barbarian yhteiskunta, kirjaton ja karjaton. - 35 % ihmisistä uskoo ufoihin, 32 % henkiparanukseen ja 24 % jälleensyntymiseen. - Horoskooppeihin uskoo tai niitä pitää todennäköisenä, yhteenkirjoitettuna, 32 % opiskelijoista. Tietoyhteiskunnan väki alkaa olla koossa."

Koski esittää kuuden kohdan infoähkykehäsuojelman. Henkilökohtaisen ensiavun mahdollisuutena jää mieleen Warren Bennisin "rasvaton lukudieetti", joka perustuu informaatiolähteen tarkkaan säännöstelyyn.

Päivittäin saa lukea vain yhden sanomalehden, ja sunnuntain paksuista lehdistä varoitetaan erikseen. Viikottain saa seurata yhtä uutisaikakauslehteä. Ideoita ja kulttuuria pitää ylipääntensä nauttia kohtuullisesti.

Parhaana tapana ehkäistä ja hoitaa infoähkyä Koski pitää laadusta oppimista. Siihen kuuluu, että tietoa käsitellään "etsimistä, järjestämistä ja käsittelemistä kuvaavana verbinä", ei omistamisen substantiivina. Kosken keskustelukumppanien Reijo Raivolan ja Martti Vuorensyrjän mukaan osaaminen ei ole tietoa päätetilanä, vaan aktiivista tietämistä, jossa yhdistyvät tiedon sisältö ja sen soveltaminen. Gianni Vattimo taas tiivistää laadukkaan oppimisen haasteet infoähkyn kannalta melko rajulla tavalla: "kaotoisessa postmodernissa tilanteessa yksilöstä tulee joko tulkitseva subjekti tai hän tuhoutuu".

Koskikin kasaa oppimisen ja opetustyön ylle runsaasti haasteita ja paineita. Liiallisilta tuntuvat odotukset aiheuttavat koulutusosalalla helposti lisää ähkyä. Lohdutusta tuo ehkäisyohjelman kuudes kohta. Sen mukaan rahoittuminen, keskittyminen ja kiireen katkaiseminen ovat tärkeitä infoähkyn parannuskeinoja. Tähän liittyy tarve ja oikeus laiskotella ja sen taito. Mielestäni tämä kohta on yhtä tärkeä kuin laadukas oppiminen.

Koski kirjoittaa mielenkiintoisesti luovuudesta ja erityisesti luovan ihmisen ominaisuuksista ja elämästä. Esitys pohjautuu lähinnä Mihaly Csikszentmihalyin tutkimusten tuloksiin. Ne ovat jääneet suomalaisessa kes-

kustelussa tähän asti varsin vähälle huomiolle.

Kirjallisuuden ja omien havaintojemme perusteella meille on syntynyt kaavamaisia käsityksiä luovista (isolla L:llä) ihmisistä. Yleistyksen menevät usein pahasti metsään. Csikszentmihalyin mukaan luova ihminen on moniulotteinen. Luovassa ihmisessä on näennäisesti hyvinkin vastakkaisia piirteitä ja käyttäytymismalleja, dynaamisia jännitteitä, joita Koski kuvaa. Kuvauksen arvokas ajateltaessa sitä, miten luovan toiminnan edellytykset pitää ottaa huomioon organisaation ja työkäytäntöjen kehittämisestä päätettäessä.

Koski tuo esille Csikszentmihalyin tutkimusten päätuloksensa, ettei erikoistuminen synnytä luovuutta. Kapea erikoistuminen "ei ole ainoastaan pahaksi sielullemme, vaan se myöskin estää kulttuuriamme rikastuttavien luovien kontribuutioiden todennäköisyyttä". Tämän valossa sekä tutkimuksessa että käytännön asiantuntijatehtävissä parhaillaan tapahtuva kehitys on hyvin ongelmallinen.

Koski käsittelee myös suomalaisen sivistyksen näkymiä. Hän tuo esille opetusministeriön tutkimuksen Sivistyksen tulevaisuusbarometri 1997 tulosten ristiriitaisuuden. Tutkimuksessa haastatellut asiantuntijat pitävät yhtäältä tietoyhteiskuntakehityksen keskeisenä piirteenä menestyjien ja putoajien välisen eron kärjistymistä. Toisaalta he uskovat, että elinikäinen oppiminen toteutuu lähivuosina aidosti eikä jää eliitin yksinoikeudeksi.

Koski ei sano, kumpaan tulok-

seen hän luottaa, vaan tyytyy toivomaan, että tulosten ristiriita huomataan. Minusta tässä on enemmän aihetta huoleen kuin optimismiin.

Barometri kertoo myös sivistyksen itseisarvon heikkenemisestä. Bildung-traditio tekee tilaa tiedon välinearvolle, antaa periksi kaikkialle tunkeutuville taloudellisille tarpeille. Koski tyytyy kirjoittamaan, että tradition "ei kuitenkaan pitäisi päästä täysin kuolemaan kulttuuristamme". Tässä voi rivien välissä nähdä jopa luovuttamisen henkeä.

Koski kirjoittaa hallinnon ja tutkimuksen vuorovaikutuksen ongelmista. Vuorovaikutuksen edistämiseksi kummankin osapuolen tulisi olla valmiita uudistamaan kulttuuriaan ja käytäntöjään. Tutkijoille hän esittää muutoksia erityisesti kirjoittamisen ja raportoinnin tapaan.

Tältä osin Kosken teksti kelpaa pohjaksi koulutuksen ja tutkimuksen väliselle keskustelulle. Ja mikä tärkeintä: teksti kelpaa esimerkiksi siitä, millaisia mahdollisuuksia tutkijoilla on uudistettaessa kirjoittamisen tapaa. Tekstissä yhdistyvät perinteinen tietokirjoittaminen, essee ja polemiikki. Eriksen on mainittava selkeä yleiskielisyys ja vetävä otsikointi.

Pekka Sallila